

Nr 300

Av herr Nilsson, Ferdinand, och herr Bengtson, angående den allmänna tjänstepensioneringen för lågavlönade samt deltids- och korttidsanställda.

Bestämmelserna angående allmän tilläggspension missgynnar i avsevärd grad mindre inkomstagare, småföretagare, deltidsarbetande o. s. v. I många fall utbetalas av arbetsgivare avgifter, utgörande av de arbetande intjänad lön, men som icke kommer dessa till godo. Den ofta upprepade satsen att »detta ingår i systemet» gör saken på intet sätt bättre.

För småföretagarnas del torde de fall då en sådan vid sidan av företaget även utför arbete åt andra böra uppmärksammas. De utgör i många trakter en mycket stor grupp. Bestämmelserna om ATP-avgifterna ger åt det egna företaget karaktär av bisyssla (»annat förvärvsarbete») ehuru det är den fasta inkomstkällan och även fastän arbetet hos någon annan till sin karaktär ofta är av tillfällig art, kanske hos växlande arbetsgivare.

I motion I: 70 till 1962 års riksdag relateras ett fall avseende 1961, då en jordbruksarrendators halva arbetstid avsåg jordbruket men i övrigt arbete på annans skog. I detta fall var den totala årsinkomsten 11 700 kr. Därav kom på skogskörning åt annan under ett halvår och med avdrag för kostnad för hästen 5 800 kr. Inkomsten enligt jordbruksbilagan uppgick till 5 900 kr. Halva basbeloppet kunde utnyttjas vid debitering av arbetsgivarens avgift, som beräknas till 111 kr. Däremot hade företagaren icke rätt att vid beräkning av avgift för egenpension tillgodogöra sig den återstående delen av basbeloppet, som därför blev outnyttjad. Hans ATP-avgift blev på så lika inkomstbelopp 177 kr.

Ett likartat fall år 1964 skulle med basbeloppet 4 800 kr. och ATP-avgift å 7 procent ge följande resultat:

Inkomst av arbete hos annan	6 000 kr.	Inkomst från eget företag	6 000 kr.
Halvt basbeloppsavdrag ...	2 400 kr.	Intet basbeloppsavdrag ...	—
Avgiftsgrundande inkomst	3 600 kr.	Avgiftsgrundande inkomst	6 000 kr.
Avgift genom arbetsgivare	252 kr.	Avgift för företagares egenpension	420 kr.

Då basbeloppet drages å den samlade lönesumman lägges inkomst av »annat förvärvsarbete» ovanpå inkomst av s. k. anställning. Den enskilde kan ej utnyttja basbeloppet för avdrag å inkomst av den egna rörelsen så länge hans

inkomst av anställningen överstiger basbeloppet, trots att basbeloppet ej heller kan till fullo avdragas vid genom arbetsgivaren verkställd inbetalning. Är däremot någon exempelvis halvtidsanställd hos två olika arbetsgivare med inkomst av 6 000 kr. hos vardera, kan vid deras inbetalningar av ATP-avgifter halva basbeloppet utnyttjas hos vardera arbetsgivaren. Den sammanlagda avgiften på grundvalen av dessa inkomster blir för mannen med de två halvtidstjänsterna kr. 504:—, medan den tillika deltidshalvtids)anställda egne företagaren såsom framgår får en motsvarande premiekostnad för motsvarande pension på kr. 672:—. Man frågar sig varför den enskilde företagaren skall på detta sätt diskrimineras. Även i övrigt är ATP-bestämmelserna utformade så, att storföretagens höglönlade anställda tillgodoses medan deltidshalvtidsanställda med små inkomster i enskilda fall inte får någon glädje alls av de belopp som företagaren inbetalar för honom. Den anställde och hans arbetsgivare tröstas i riksdagens andra lagutskotts av riksdagen godkända utlåtande nr 5 1963 bland annat med följande, hämtat från proposition nr 100 vid 1959 års riksdag under specialmotiveringen till 33 § i lag om försäkring för allmän tilläggspension:

Enligt pensionsförslaget i propositionen 1958 A: 55 skall finansieringen av de anställdas tilläggspensionering ske med *kollektiva arbetsgivaravgifter* av samma slag som arbetsgivarnas bidrag till sjuk- och moderskapsförsäkringarna, d. v. s. med en viss procent på en av arbetsgivaren utgiven lönesumma. En arbetsgivares avgift skall sålunda bidra till finansieringen av tilläggspensioneringen för alla anställda, som enligt lagen omfattas av tilläggspensioneringen, och alltså inte för just den, på vars lön avgift beräknas, eller just dem som är anställda hos arbetsgivaren.

I andra lagutskottets utlåtande nr 56 år 1961 inpräntas detta ytterligare:

ATP-lagen bygger på ett fördelningssystem. Arbetsgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt av arbetsgivaren för hos honom anställda. Registrering av inbetalda avgifter sker icke individuellt för varje försäkrad. Det är därför icke möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng. — — — Frågan är för närvarande föremål för överväganden inom socialdepartementet. Enligt vad som uppgivits har man därvid uppmärksamheten riktad på det i motionerna aktualiserade problemet. Utskottet finner det *därför* (kursiv. här) icke påkallat för riksdagen att taga något initiativ i frågan.

Detta var således 1961. Motioner 1962 — se ovan — avslogs med den motiveringen, att sedan frågan sist var uppe hade ingenting inträffat på kanslihusfronten. Även vid 1963 års riksdag avslogs motioner om åtgärder i frågan. Då hette det ånyo i andra lagutskottets utlåtande nr 5 bl. a. att »frågan har samband med finansieringssystemet i stort inom socialförsäkringen, och detta är föremål för överväganden inom socialdepartementet».

Frågan avancerar på regeringsfronten, men ack så långsamt. År 1961 hade man »uppmärksammat» saken, och 1963 hade den kommit därhän att den blivit »föremål för överväganden»! Det förefaller som om det vore på

tiden att något göres för att skaffa bättre förhållanden när det gäller ATP för småföretagare, deltids- och korttidsanställda. Det borde inte möta några vidare oöverbärliga svårigheter att genomföra en sådan ändring av bestämmelserna att beträffande deltidsarbetande företagare, sedan skäligt avdrag av den del av basbeloppet som kan belöpa sig på intjänad arbetslön frändragits, överskjutande del kunde få komma företagarens egenförsäkring till godo. Beträffande problemet i övrigt synes radikala grepp vara av nöden för att det skall bli något av. Att hos arbetsgivare intjänad pension av lågavlönade, deltids- och korttidsanställda skall komma de bättre ställda till del genom inbetalning till fonden, medan de som arbetat ingenting får, tycks inte ha ägnats annat än ett mycket ljumt intresse av de maktägande. I sammanhanget synes ett uttalande av andra lagutskottet — utl. nr 5, s. 5 — rörande ett delproblem böra räddas från glömska. Det lyder: »Den omständigheten att vissa lönegrupper kunde ha större nytta av regeln än andra grupper motiverar enligt utskottets mening inte att regeln togs bort.» Ungefär på samma sätt synes man ha resonerat i hela frågan över lag. Och visst kan det vara svårt nå fram till någon milimeterrättvisa både i detta sammanhang och i andra. Det socialt rättvisa i att de bättre ställda, de större företagen och de bättre avlönade, får bära någon större del av bördan som hjälp åt andra, är rimligt och riktigt. Därtill bör återkommas. Men att de små, de lågavlönade, del- och korttidsanställda i ofta sämre villkor, skall missgynnas eller i vissa fall få ingenting är som princip icke godtagbart. Problemet berördes i motion I: 517 till 1959 års riksdag i ett avsnitt som är väsentligt. Där säges sålunda i anslutning till regeringens omtanke om att kompensera de stora företagen för ATP-reformen bl. a. följande:

En möjlighet, som skulle i hög grad förenkla den statliga administrationen av denna omfattande reform och även förstärka tryggheten för dem, som är anställda i småföretag med svag ekonomi, är att i anslutning till vad som gäller om den engelska pensioneringen låta förslagsvis någon eller kanske ett par tilläggs pensionsberättigade anställda i varje företag erhålla sin tilläggs pension på pensionsfondens bekostnad, utan att det enskilda företaget därav särskilt belastas.

Som mått på antalet anställda använder riksförsäkringsverket beträffande arbetsgivare med en sammanlagd årlig utbetald lönesumma på upp till 25 000 kr. antalet årsarbetstimmar som utförts av anställd arbetskraft för arbetsgivarens räkning. Arbetsgivare med en anställd eller mindre redovisar högst 1 999 årsarbetstimmar, och arbetsgivare med två anställda eller mindre redovisar högst 3 999 årsarbetstimmar. Ur redovisningen för 1961, som utgör senast tillgängliga material, har följande uppgifter hämtats:

	Arbetsgivare med	
	upp till en anställd	upp till två anställda
Antal	146 500	229 000
Total ATP-avgift	5,992 mkr.	15,453 mkr.
Avgift per arbetsgivare	40,90 kr.	67,42 kr.
Antalet årsarbetare	59 000	137 000
Antalet årsarbetare per arbetsgivare	0,3365	0,5977

En ungefärlig omräkning av motsvarande siffror för år 1964 ger följande:

Storleken av arbetsgivargrupperna har antagits förbli oförändrad, liksom totalantalet sysselsatta, och lönenivån har antagits stiga med 6 procent. Eventuell nedgång av antalet företagare och anställda kompenseras möjligen av större uppgång i fråga om löneposten. Hänsyn måste också tagas till ATP-avgiftens ökning med 1 procent till och med 1964. Utifrån dessa förutsättningar kan totallönerna inom grupperna, som 1961 för arbetsgivare med upp till 361,8 mkr., efter avdrag för basbelopp m. m. 150,0 mkr., och för arbetsgivare med upp till två anställda 975,4 mkr., respektive 386,3 mkr., beräknas för 1964. På denna grundval skulle ATP-avgifterna för dessa arbetsgivargrupper kunna beräknas till följande totalbelopp:

<i>Beräknad ATP-avgift 1964 för arbetsgivare med upp till en anställd</i>	12,5 mkr.
<i>Beräknad ATP-avgift 1964 för arbetsgivare med upp till två anställda</i>	32,2 mkr.

Ovanstående beräkningar är approximativa. De påverkas också av i viss mån olikartade debiteringsförfaranden vid riksförsäkringsverket. Uppskattningsvis torde av sådana skäl ett bortfall föreligga rörande ca 5 000 arbetsgivare för 1961, däribland sådana som redovisat en högre utbetalad lönesumma än 25 000 kr. per år. Med antagandet att bortfallet i gruppen med upp till en anställd uppgår till 2 500 och i gruppen med upp till två anställda till 5 000 och att genomsnittlig arbetsgivaravgift per arbetsgivare år 1961 är 41, respektive 70 kr. erhålles en ökning av den totala ATP-avgiften i grupperna med ca 100 000 kr., respektive ca 350 000 kr. Enligt sålunda angivna beräkningsgrunder skulle den totala ATP-avgiften för respektive grupper beträffande år 1964 bli ca 12,7 milj. kr. och ca 33 milj. kr. För bedömning av storleksgraden av dessa belopp må anföras att till pensionsfonden under verksamhetsåret 1960 i premier inbetalats 468,4 milj. kr. och för verksamhetsåret 1961 698,3 milj. kr. — Beträffande den belastning som åvilar pensionsfonden må erinras om att för dess finansiering tillämpas ett modifierat fördelningssystem. Därmed torde avses att avvikelser från ett renodlat tillämpande av principerna härför synes innebära, att avgifterna torde avse en viss överdebitering för fondbildning.

Uppenbart är att de växande premieinbetalningarna utan svårighet skulle kunna bära att avvara belopp av denna storleksgrad, liksom att det icke är av ekonomiska skäl motiverat att missgynna de grupper som såsom ovan berörts illa behandlas av de nuvarande bestämmelserna. Klart är att det måste innebära en betydande administrativ förenkling om dessa, i det ena fallet inemot 150 000, i det andra ca 230 000, arbetsgivares inbetalningar skulle bortfalla. Starka sociala skäl talar även för att, i stället för att många av dessa anställas inarbetade premiebelopp nu tillföres fonden, d. v. s. de många bättre ställda vid de större företagen, denna finge svara för deras ATP-avgifter. Problemet är ur skilda synpunkter av en betydelse som väl motiverar en omprövning.

Därför föreslås,

dels att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i bestämmelserna i lagen om försäkring för allmän tilläggspension att möjlighet beredes egna företagare med deltidсанställning hos annan att för egenförsäkring tillgodogöra sig av arbetsgivare icke utnyttjad del av basbelopp;

dels att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående möjligheten att anställda hos arbetsgivare med högst en anställd, eventuellt högst två anställda, skall utan kostnad för sig eller företagaren erhålla ATP-försäkring på pensionsfondens bekostnad; ävensom

att även i övrigt vid utredningen beaktas det orimliga i att många låglöneanställda, deltids- och korttidsanställda icke erhåller ATP-pension utan att de av arbetsgivarna inbetalade avgifterna för dem nu endast kommer fonden till godo.

Stockholm den 24 januari 1964

Ferdinand Nilsson

i Kungsängen

Torsten Bengtson